

Darba aizsardzības prasības. Kas tās ir un kādēļ tādas vajadzīgas?

Darba devējam, veidojot savu uzņēmējdarbību, ir jāievēro zināmi principi un noteikti pienākumi, kas izriet gan no morāli – ētiskiem apsvērumiem, gan ir paredzēti normatīvajos aktos.

No morāli ētiskā viedokļa ir saprotams, ka kādas personas realizēta uzņēmējdarbība nedrīkst radīt zaudējumus citām personām vai sabiedrībai, tajā skaitā zaudējumus personu veselībai, mantai vai radīt morālu kaitējumu citiem, un šis princips ir nostiprināts arī likumdošanā.

Minētais ietver arī darba devēja realizēto darbību ietekmi uz tām personām, kuras viņš nodarbina savā uzņēmumā. Cilvēka veselība un dzīvība ir neatsverama vērtība. Tas nozīmē, ka personu iesaistīšana uzņēmumā un viņu veicamais darbs darba devēja labā nedrīkst būt par pamatu zaudējumiem šai personai, tajā skaitā darba veikšana nedrīkst radīt risku darbinieka drošībai un veselībai.

Normatīvie akti darba aizsardzības jomā tādēļ nosaka, ka darba devējs, organizējot savu uzņēmējdarbību, ir atbildīgs par savā uzņēmumā nodarbināto darbinieku drošību un veselību darbā. Atbilstoši Darba aizsardzības likumam, lai nodrošinātu drošu un darbinieku veselībai nekaitīgu darba vidi, darba devējs izveido darba aizsardzības sistēmu. Tai pamatā jānodrošina darba aizsardzības vispārīgo principu ievērošana, kas ietver:

- Darba vides iekšējo uzraudzību, tai skaitā darba vides riska novērtēšanu;
- Darba aizsardzības organizatoriskās struktūras izveidošanu.

Kā darba devējs var izpildīt darba aizsardzības prasības un organizēt darba aizsardzības sistēmu? Vai obligāti nepieciešams speciālists “no malas”?

Lai organizētu darba aizsardzības sistēmu, Darba aizsardzības likums nosaka, ka darba devējs, ņemot vērā uzņēmumā nodarbināto skaitu un darbības veidu, norīko vai pieņem darbā vienu vai vairākus darba aizsardzības speciālistus vai izveido darba aizsardzības organizatorisko struktūrvienību.

Ir vairāki veidi, kādos iespējams nodrošināt minēto prasību izpildi.

- Darba devējs var izraudzīties piemērotu nodarbināto no sava uzņēmuma darbinieku vidus, nodrošinot tam atbilstošu apmācību, vai
- izvēlēties ārējo pakalpojumu, noslēdzot līgumu ar darba aizsardzības pakalpojumu sniedzēju, vai
- iespējams arī abus variantus apvienot – uzņēmumā var darboties gan savs darba aizsardzības speciālists, gan vienlaicīgi tiek noslēgts līgums ar ārējo pakalpojumu sniedzēju par atsevišķu uzdevumu izpildi (piemēram, darba vides riska novērtēšanu u.tml.).

Visos gadījumos ir svarīgi, lai darbs tiktu izdarīts kompetenti un atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Lai pieņemtu lēmumu kādā veidā organizēt darba aizsardzības sistēmu savā uzņēmumā, pirmkārt rekomendējams izvērtēt, vai darbības veids, ko uzņēmums veic, ir vai nav uzskatāms par paaugstināti bīstamu. Komercdarbības veidi, kuri uzskatāmi

par bīstamākiem, kā pārējie, ir uzskaitīti Ministru kabineta 2005.gada 8.februāra noteikumu Nr.99 “Noteikumi par komercdarbības veidiem, kuros darba devējs iesaista kompetentu institūciju”:

Saite: <http://likumi.lv/doc.php?id=101364>

Šajos gadījumos pamatā ir prasība piesaistīt darba aizsardzības sistēmas izveidei uzņēmumā kompetentu institūciju, paredzot vairākus izņēmuma gadījumus.

1.tabula. Darba aizsardzības sistēmas organizēšanas veidi uzņēmumā atkarībā no darbības veida un nodarbināto skaita.

Nodarbināto skaits uzņēmumā	Nebīstamo nozaru uzņēmumi (NAV IEKĻAUTI 08.02.2005. MK noteikumu Nr. 99 1. pielikumā)	Bīstamo nozaru uzņēmumi (IR IEKĻAUTI 08.02.2005. MK noteikumu Nr. 99 1. pielikumā)
1 - 5	<ul style="list-style-type: none"> • darba līgums ar DAS ar 160 stundu apmācību darba aizsardzībā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar 60 stundu apmācību darba aizsardzībā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar augstāko izglītību darba aizsardzībā (arī pats DD) • Kompetentais speciālists (+ DAAP) • Kompetentā institūcija (+ DAAP) 	<ul style="list-style-type: none"> • darba līgums ar DAS ar 160 stundu apmācību darba aizsardzībā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar 60 stundu (pamatlīmeņa) apmācību darba aizsardzībā un specializēto zināšanu izglītības programmu saistībā ar attiecīgo komercdarbības veidu 40 stundu apmērā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar augstāko izglītību darba aizsardzībā (arī pats DD) • Kompetentais speciālists (+ DAAP) • Kompetentā institūcija (+ DAAP)
6 - 10	<ul style="list-style-type: none"> • darba līgums ar DAS ar 160 stundu apmācību darba aizsardzībā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar 60 stundu apmācību darba aizsardzībā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar augstāko izglītību darba aizsardzībā (arī pats DD) • Kompetentais speciālists (+ DAAP) • Kompetentā institūcija (+ DAAP) 	<ul style="list-style-type: none"> • darba līgums ar DAS ar 160 stundu apmācību darba aizsardzībā, kas ieguvis augstāko izglītību dabaszinātnēs, inženierzinātnēs, veselības aizsardzības jomā vai tiesību zinātnēs un kuram ir vismaz piecu gadu darba pieredze attiecīgajā profesijā vai darba aizsardzībā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar 60 stundu (pamatlīmeņa) apmācību darba aizsardzībā un specializēto zināšanu izglītības programmu saistībā ar attiecīgo komercdarbības veidu 40 stundu apmērā (arī pats DD) • darba līgums ar DAS ar augstāko izglītību darba aizsardzībā (arī pats DD) • Kompetentā institūcija (+ DAAP)
11 un vairāk	<ul style="list-style-type: none"> • darba līgums ar DAS ar 160 stundu apmācību darba aizsardzībā • darba līgums ar DAS ar 60 stundu apmācību darba aizsardzībā • darba līgums ar DAS ar augstāko izglītību darba aizsardzībā • Kompetentais speciālists (+ DAAP) • Kompetentā institūcija (+ DAAP) 	<ul style="list-style-type: none"> • darba līgums ar DAS ar augstāko izglītību darba aizsardzībā • Kompetentā institūcija (+ DAAP)

Saīsinājumi:

DAS – darba aizsardzības speciālists,

DA – darba aizsardzība,

DD – darba devējs

DAAP – uzņēmumā par darba aizsardzību atbildīgā persona bez noteiktām prasībām izglītības līmenim, kuru norīko darba devējs

Ko svarīgi zināt, ja esat izvēlējies iepirkt darba aizsardzības pakalpojumu?

Praksē darba aizsardzības pakalpojumu iepirkumi bieži tiek kombinēti arī ar ugunsdrošības un civilās aizsardzības pakalpojumu iepirkumiem. Plānojot šāda veida iepirkumus, ieteicams konkretizēt, tieši kādus pakalpojumus pasūtītājs vēlas saņemt.

Viens no galvenajiem jebkura darba devēja pienākumiem ir nodrošināt, lai uzņēmuma darba aizsardzības sistēma reāli darbotos. Tātad galvenais uzdevums pirms darba aizsardzības pakalpojumu iepirkuma organizēšanas ir saprast, vai uzņēmumā jau ir izveidota normatīvajiem aktiem atbilstoša darba aizsardzības sistēma un, ja ir izveidota, vai tā darbojas. Pirms iepirkuma uzsākšanas šos jautājumus ieteicams noskaidrot, savstarpēji konsultējoties ar procesā iesaistītajiem speciālistiem.

Tātad, lai uzsāktu darba aizsardzības pakalpojuma iepirkšanu, noskaidrojiet, tieši kādi darba aizsardzības pakalpojumi uzņēmuma darba aizsardzības sistēmai ir nepieciešami.

Iepērkot ārējo pakalpojumu darba aizsardzības jomā, ir svarīgi atcerēties, ka Latvijā pakalpojumus darba aizsardzībā drīkst sniegt tikai kompetenti speciālisti un kompetentas institūcijas kā noteikts Ministru kabineta 2008.gada 8.septembra noteikumos Nr.723 "Noteikumi par prasībām kompetentām institūcijām un kompetentiem speciālistiem darba aizsardzības jautājumos un kompetences novērtēšanas kārtību".

Saite: <http://likumi.lv/doc.php?id=181060>

Kompetentais speciālists ir persona, kas ir ieguvusi 2. līmeņa profesionālo augstāko izglītību darba aizsardzībā un reizi piecos gadā veic sertifikāciju. Tāpat svarīgi, ka kompetentajiem speciālistiem, veicot savu darbību, ir jāapdrošina sava profesionālā civiltiesiskā atbildība ne mazāk kā par 14 230 eiro uz visu savas darbības laiku.

Kompetentā institūcija ir uzņēmums, kurš ir tiesīgs veikt darba vides iekšējo uzraudzību uzņēmumos, ja tam ir piešķirts kompetentās institūcijas statuss un tas ir apdrošinājis savu civiltiesisko atbildību ne mazāk kā par 28 460 eiro uz visu savas darbības laiku.

Kā iepriekš minēts (skatīt 1.tabulu), lai noteiktu, vai ārējo pakalpojumu attiecīgajam uzņēmumam var sniegt kompetentais speciālists vai nepieciešama kompetentā institūcija, jāpievērš uzmanība uzņēmumā nodarbināto skaitam un uzņēmuma darbības veidam (atbilstoši vispārējās ekonomiskās darbības klasifikācijas NACE komercdarbības veidam).

2.tabula Iespējamie varianti organizatoriskās struktūras izveidei dažāda veida uzņēmumos, ja darba aizsardzības organizatoriskā struktūra tiek veidota, piesaistot pakalpojumu sniedzējus.

N.p.k	Uzņēmuma veids (pēc nodarbināto skaita un nozares)	Pakalpojumu sniedzējs
1.	Uzņēmums, kas nedarbojas bīstamajās* nozarēs	Kompetentais speciālists
2.	Bīstamās nozares uzņēmums, ja tas nenodarbina vairāk par 5 nodarbinātajiem	VAI Kompetentā institūcija
3.	Bīstamās nozares uzņēmums, kas nodarbina 11 un vairāk nodarbinātos	Kompetentā institūcija

Pārliecinieties par pakalpojuma sniedzēja atbilstību!

Pirms sarunām ar potenciālo pakalpojuma sniedzēju svarīgi noskaidrot, vai tie vispār ir tiesīgi sniegt darba aizsardzības pakalpojumus.

No **kompetentā speciālista** ieteicams prasīt šādu informāciju:

- 1) diplomu par 2. līmeņa profesionālo augstāko izglītību darba aizsardzībā, kam nav beidzies piecu gadu termiņš, vai derīgu kompetentā speciālista sertifikātu;
- 2) derīgu civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas polisi ne mazāk kā 14 230 eiro vērtībā.

No **kompetentās institūcijas** vajadzētu pieprasīt, lai tā uzrāda:

- 1) konkrēto speciālistu – gan darba aizsardzības speciālistu, gan arodslimību un arodveselības ārstu, kuri veiks darbu – kvalifikācijas dokumentus (kopijas);
- 2) derīgu civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas polisi ne mazāk kā 28 460 eiro vērtībā;
- 3) dokumentus, kas apliecina testēšanas laboratoriju piesaistīšanu.

Kompetento speciālistu un kompetento institūciju saraksti ir pieejami Labklājības ministrijas tīmekļvietnē <http://www.lm.gov.lv/text/399>.

Papildus var iegūt arī informāciju par to, vai iespējamais sadarbības partneris ir administratīvi sodīts par nekvalitatīvu vai normatīvajiem aktiem neatbilstošu darba aizsardzības pakalpojumu sniegšanu Valsts darba inspekcijas tīmekļvietnē sadaļā: <http://www.vdi.gov.lv/lv/darba-aizsardziba/darba-aizsardzibas-pakalpojumi/>.

Kā nodrošināties, lai saņemtais pakalpojums būtu kvalitatīvs?

Piesaistot kompetentu speciālistu vai kompetentu institūciju, neatkarīgi no tā vai tas saistīts ar darbību bīstamā komercdarbības nozarē vai arī darba devējs pēc paša vēlēšanās ir izšķīries par šādu risinājumu darba aizsardzības sistēmas sakārtošanai, ieteicams pievērst uzmanību gan pakalpojumu klāstam, ko šādi speciālisti vai institūcijas piedāvā, gan kvalitātei.

Praksē kompetento speciālistu un kompetento institūciju sniegtie pakalpojumi ir dažāda apjoma un var atšķirties. Tādēļ norīkotajam nodarbinātajam, kurš atbildīgs par darba aizsardzības prasībām uzņēmumā un īsteno sadarbību ar kompetento speciālistu vai kompetento institūciju, vai arī pašam darba devējam nepieciešams sekot, lai saņemtais pakalpojums atbilstu uzņēmuma prasībām un nodrošinātu atbilstošu darba aizsardzības līmeni.

Izvērtējot kompetento speciālistu un kompetento institūciju pakalpojumu piedāvājumu, ir svarīgi noskaidrot būtiskus jautājumus, kas raksturo to darba kvalitāti.

Būtisku uzmanību iesakāms pievērst laikam, kas tiek pavadīts uzņēmumā, vērtējot riskus, kā arī tam, kādi speciālisti tiek iesaistīti šo uzdevumu veikšanā.

Ja uzņēmuma darba vides un risku izvērtēšanai un pasākumu plāna izstrādei paredzēts neproporcionāli neilgs laiks, vai speciālistiem, kuri uzņēmumā vērtēs riskus, ir nepietiekama kvalifikācija, pastāv risks, ka saņemtais pakalpojums, piemēram, riska novērtējums, būs formāls un neatbildīs uzņēmuma vajadzībām.

Kā papildus instrumentu, lai novērtētu kompetentā speciālista vai kompetentās institūcijas sniegto pakalpojumu kvalitāti, iespējams izmantot arī šī pakalpojuma sniedzēja esošo vai iepriekšējo klientu atsauksmes.

Būtiski ir pievērst uzmanību tam, lai Jūs nesaņemat tipveida darba aizsardzības dokumentu pakas, piemēram, tipveida darba vides riska novērtējumu, tipveida darba aizsardzības instrukcijas u. tml., kas piemērotas plašam nozaru un darba vietu lokam, jo šādu tipveida dokumentu saņemšana var liecināt par to, ka darba vide un darba vietas tieši konkrētajā uzņēmumā nav pietiekami izvērtētas.

Lai varētu ērtāk izvērtēt saņemtos piedāvājumus, ir lietderīgi sagatavot jautājumus par visiem sev interesējošiem jautājumiem, un lūgt potenciālajiem pakalpojuma sniedzējiem to aizpildīt.

Pārliecināties par to, vai pakalpojumus atbilst Jūsu prasībām nepieciešams, lai darba aizsardzības sistēma atbilstoši darbotos un nodrošinātu Jūsu darbiniekiem drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, ņemot vērā apstākli, ka **jebkurā gadījumā atbildīgs par darbinieku drošību un veselību darbā ir darba devējs**, neatkarīgi no tā vai darba devējs pats veic darba aizsardzības speciālista pienākumus, norīko darba aizsardzības speciālistu uzņēmumā vai piesaista kompetentu speciālistu vai kompetentu institūciju.

Lai izvairītos no pārpratumiem, slēdzot līgumu, abu pušu pienākumus un atbildības ieteicams skaidri noteikt.

Pērkot pakalpojumu, īpašu uzmanību ieteicams pievērst tam, kā tiek piesaistīti apakšuzņēmēji, piemēram, mērījumu veikšanai akreditētas laboratorijas, jo no sadarbības ar laboratoriju un veiktajiem mērījumiem ir atkarīgs, cik kvalitatīvi notiks riska izvērtēšana un preventīvo pasākumu plāna izvērtēšana.

Ne vienmēr ir nepieciešams piesaistīt speciālistus no malas!

Ja darba aizsardzības sistēma un organizatoriskā sistēma ir izveidota, tad, iespējams, ir nepieciešams iepirkt tikai atsevišķus darba aizsardzības pakalpojumus, piemēram, darba vides laboratoriskos mērījumus, obligātās veselības pārbaudes, dažādas ar darba aizsardzību saistītas apmācības, apmācības pirmās palīdzības sniegšanā u. tml.

Ko darīt, ja pakalpojuma kvalitāte nav atbilstoša?

Ja konstatējat, ka pakalpojums sniegts nekvalitatīvi un nenodrošina nepieciešamo drošības un veselības aizsardzības līmeni Jūsu nodarbinātajiem, pastāv neatbilstības normatīviem aktiem, vēršat uz to pakalpojuma sniedzēja uzmanību. Jums ir tiesības prasīt kvalitatīvu pakalpojumu atbilstoši noslēgtajam līgumam.

Jebkurā gadījumā pakalpojumu sniedzējam, kompetentam speciālistam vai kompetentai institūcijai, ir pienākums, sniedzot darba aizsardzības pakalpojumus, izvērtēt visus riskus un apstākļus, kas var ietekmēt nodarbināto drošību un veselību darbā. Arī, ja konkrētā darbība, kas nepieciešama risku nodarbināto drošībai un veselībai novēršanai, nav atrunāta līgumā, pakalpojuma sniedzējam, sadarbojoties ar uzņēmēju, ir pienākums veikt darbības, lai šādi riski darbā tiktu novērsti.

Ja, neskatoties uz pārrunām un atgādinājumiem, sniegtais pakalpojums tomēr nenodrošina nodarbināto drošības un veselības aizsardzību darba vidē pietiekamā līmenī un sniegtais pakalpojums uzskatāms par nekvalitatīvu, aicinām vērsties Valsts darba inspekcijā, kā uzraugošajā un kontrolējošajā institūcijā.